

**Τμήμα Θεάτρου
Σχολή Καλών Τεχνών
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**

**Οδηγός βιβλιογραφικών παραπομπών
Επικαιροποίηση: Δεκέμβριος 2022**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί τρόποι για να παραπέμψουμε έναν τίτλο της βιβλιογραφίας (δλδ ένα βιβλίο ή ένα άρθρο) μέσα σε ένα κείμενο. Σε βασικές γραμμές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: αφενός, αυτοί που καταγράφουν τον πλήρη τίτλο μιας έκδοσης (και, όταν χρειάζεται, τη σελίδα ή τις σελίδες που θέλουμε να παραπέμψουμε) σε υποσημείωση, και, αφετέρου, αυτοί που καταγράφουν μόνον το επίθετο του συγγραφέα, το έτος έκδοσης (και όταν χρειάζεται τη σελίδα ή τις σελίδες) είτε εντός του κυρίως κειμένου (συνήθως), είτε σε υποσημείωση (σπανιότερα).

Παρακάτω, καταγράφεται αναλυτικά ο τρόπος παραπομπών που ακολουθεί το ηλεκτρονικό περιοδικό του Τμήματος Θεάτρου *Σκηνή* [<http://www.thea.auth.gr/skene/>] και ανήκει στην πρώτη κατηγορία. Για τη δεύτερη κατηγορία, βλ. την τελευταία ενότητα του Οδηγού.

Ο Οδηγός που ακολουθεί είναι εσκεμμένα πολύ σχολαστικός, ώστε να προσφέρει κατευθύνσεις σε όλες τις υποπεριπτώσεις παραπομπών. Σε γενικές γραμμές, όμως, τρεις είναι οι πιο συνηθισμένοι και κρίσιμοι κανόνες:

- **Για τα βιβλία:** το όνομα του συγγραφέα με όρθια στοιχεία, ο τίτλος του βιβλίου με πλάγια στοιχεία, ο εκδ. οίκος με όρθια στοιχεία, ο τόπος έκδοσης με όρθια στοιχεία και το έτος έκδοσης. Αν θέλουμε να παραπέμψουμε σε **συγκεκριμένη/ες σελ.** καταγράφουμε και αυτήν/ες.
- **Για τα άρθρα σε περιοδικά:** το όνομα του συγγραφέα με όρθια στοιχεία, ο τίτλος του άρθρου με όρθια στοιχεία αλλά εντός εισαγωγικών, ο τίτλος του περιοδικού με πλάγια στοιχεία, ο αρ. του τόμου ή/και τεύχους με όρθια στοιχεία, το έτος έκδοσης εντός παρένθεσης, και, τέλος, **οι σελίδες που καταλαμβάνει στο περιοδικό** (πρώτη και τελευταία). Αν θέλουμε να παραπέμψουμε σε **συγκεκριμένη/ες σελ.** δεν καταγράφουμε την πρώτη και τη τελευταία, αλλά **μόνον** τις συγκεκριμένες.
- **Για τα άρθρα σε συλλογικούς τόμους:** το όνομα του **συγγραφέα του άρθρου** με όρθια στοιχεία, ο τίτλος του άρθρου με όρθια στοιχεία αλλά εντός εισαγωγικών, η ένδειξη **‘στο’**, το **όνομα του/των επιμελητή/επιμελητών** της έκδοσης με όρθια στοιχεία, ο τίτλος του βιβλίου με πλάγια στοιχεία, ο εκδ. οίκος, ο τόπος έκδοσης και το έτος έκδοσης με όρθια στοιχεία και, τέλος, **οι σελίδες που καταλαμβάνει στην έκδοση**. Αν θέλουμε να παραπέμψουμε σε **συγκεκριμένη/ες σελ.** δεν καταγράφουμε την πρώτη και τη τελευταία, αλλά **μόνον** τις συγκεκριμένες.¹

Καλό είναι να ανατρέξετε σε άρθρα της Σκηνης, για να εξοικειωθείτε με τις εφαρμογές του συστήματος που παρουσιάζεται εδώ.

I. ΒΙΒΛΙΑ	
I. 1. Βασικές πληροφορίες	
Όνομα και επίθετο συγγραφέα,² Τίτλος βιβλίου, Εκδοτικός οίκος, Τόπος έκδοσης και χρονολογία έκδοσης, αριθμός σελίδας (-ων).	Νίκος Χ. Χουρμουζιάδης, <i>Όροι και μετασχηματισμοί στην αρχαία ελληνική τραγωδία</i> , Γνώση, Αθήνα 1984, σ. 12–24.
Ο κανόνας του τίτλου με πλάγια ισχύει και για τους τίτλους θεατρικών, λογοτεχνικών και εικαστικών έργων.	Λούλα Αναγνωστάκη, <i>Σ’ εσάς που με ακούτε</i> , Κάπα Εκδοτική, Αθήνα 2020.

¹ Προσοχή σε αυτήν την περίπτωση, γιατί συχνά παραπέμπετε μόνον στο βιβλίο, και όχι στο άρθρο μέσα στο βιβλίο.

² Μπορούμε να καταγράφουμε το μικρό όνομα του συγγραφέα είτε ολογράφως είτε μόνον με το αρχικό/τα αρχικά του. Ωστόσο, πρέπει αυτό να γίνεται με **συνέπεια** (δλδ να ακολουθείται η **ίδια τακτική** σε όλες τις περιπτώσεις).

Όταν στον τίτλο ενός βιβλίου συμπεριλαμβάνεται τίτλος έργου, τότε αυτός μπαίνει με όρθια στοιχεία.	William Allan, <i>The Andromache and Euripidean Tragedy</i> , Oxford University Press, Οξφόρδη 2000. ³
Όταν παραπέμπουμε σε ένα βιβλίο που έχει επανεκδοθεί ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα και είναι σημαντικό να δηλώσουμε την εποχή της πρώτης έκδοσής του, καλό είναι να αναφέρεται και η χρονολογία της, μέσα σε αγκύλες.	Γιάννης Σιδέρης, <i>Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου 1794–1944</i> , 2 τμ., Καστανιώτης, Αθήνα 1990/2000 [1951].
Όταν υπάρχει υπότιτλος και δεν διαχωρίζεται στην έκδοση με σημείο στίξης από τον τίτλο, διακρίνεται στην παραπομπή με ενδιάμεση τελεία.	Πλάτων Μαυρομούστακος, <i>Το θέατρο στην Ελλάδα 1940–2000. Μια επισκόπηση</i> , Καστανιώτης, Αθήνα 2005.
Σε κάθε άλλη περίπτωση, ακολουθείται η στίξη της έκδοσης.	Αρετή Βασιλείου, <i>Εκσυγχρονισμός ή παράδοση; Το θέατρο πρόζας στην Αθήνα του Μεσοπολέμου</i> , Μεταίχμιο, Αθήνα 2004.
I. 2. Συλλογικοί τόμοι⁴	
Στην περίπτωση των συλλογικών τόμων, αναγράφεται το όνομα του επιμελητή/των επιμελητών της έκδοσης πριν τον τίτλο, ακολουθούμενο από την ένδειξη (επιμ.). ⁵	Χριστίνα Αδάμου (επιμ.), <i>Ο ηθοποιός ανάμεσα στη σκηνή και στην οθόνη</i> , Καστανιώτης, Αθήνα 2008.
Αν οι συγγραφείς/επιμελητές του βιβλίου είναι δύο ή περισσότεροι, αναγράφονται όλα τα ονόματα με τη σειρά που εμφανίζονται στην έκδοση (ενίοτε αυτή δεν είναι αλφαβητική).	Χρίστος Αλεξίου, Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη, Δημήτρης Ι. Κυρτάτας και Βασίλης Λεντάκης (επιμ.), <i>Παναγής Λεκατσάς. Ένας αυτοδίδακτος φιλόλογος, ιστορικός και ανθρωπολόγος</i> , Δήμος Ιθάκης και Gutenberg, Ιθάκη και Αθήνα 2020.
I. 3. Ιδιαιτερότητες ξενόγλωσσων βιβλίων	
Μεταφράζεται το τοπωνύμιο της έκδοσης στις περιπτώσεις που υπάρχει δόκιμη μετάφραση στα ελληνικά (π.χ. Οξφόρδη)· όταν δεν υπάρχει (π.χ. Buffalo) ή όταν η μετάφρασή του γίνεται βεβιασμένα (π.χ. New Jersey=Νέα Υερσέη) παραμένει στη γλώσσα του.	Christopher D. Innes, <i>Avant Garde Theatre, 1892–1992</i> , Routledge, Λονδίνο 1993.
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ: μεταφράζονται στα ελληνικά όλες οι εξειδικευμένες πληροφορίες: επιμ., μτφ. τμ., κ.λπ. (δλδ αντικαθιστούμε τα <i>ed.</i> , <i>trans.</i> , <i>vol.</i> κ.λπ)	J.-P. Vernant (επιμ.), <i>The Greeks</i> , μτφ. Charles Lambert και Tersi Lavender Fagan, University of Chicago Press, Σικάγο 1995.
Όταν ένας ξενόγλωσσος τίτλος έχει μεταφραστεί από μια τρίτη γλώσσα, συμπεριλαμβάνουμε τον μεταφραστή.	Roland Barthes, <i>Critical Essays</i> , μτφ. Richard Howard, Northwestern University Press, Evanston Ill. 1972.
I. 4. Ιδιαιτερότητες μεταφρασμένων βιβλίων	
Ο μεταφραστής αναφέρεται αμέσως μετά τον τίτλο, στην ονομαστική και με την ένδειξη ‘μτφ.’.	Μάρτιν Μακντόνα, <i>Η βασίλισσα της ομορφιάς</i> , μτφ. Ερρίκος Μπελιές, Ηριδανός, Αθήνα 2008.
Αν υπάρχει –εκτός του μεταφραστή– και επιμελητής της μετάφρασης (ή συγγραφέας εισαγωγής ή/και επίμετρου), αυτός καταγράφεται αμέσως μετά.	Χέλμουτ Φλάσχαρ, <i>Η αρχαιότητα επί σκηνής από την πρώιμη νεωτερικότητα έως τις μέρες μας</i> , μτφ. Ιωάννα Μεϊτάνη, επιμ. Γιώργος Διαμαντής, MIET, Αθήνα 2022.

³ Εδώ και στο εξής, επισημαίνονται με **bold** τα συγκεκριμένα σημεία εφαρμογής κάθε κανόνα. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα **bold** πρέπει να διατηρηθούν στο δικό σας κείμενο.

⁴ Συλλογικός τόμος = τόμος με επιμελητή/ές που συμπεριλαμβάνει πολλά άρθρα διαφορετικών συγγραφέων.

⁵ ΠΡΟΣΟΧΗ: Για την περίπτωση που θέλουμε να παραπέμπουμε σε συγκεκριμένο άρθρο του συλλογικού τόμου, βλ. παρακάτω ενότητα II.

<p>Σε περιπτώσεις βιβλίων-σταθμών στη βιβλιογραφία, όπου έχει σημασία να σημειώσουμε τον τίτλο και το έτος της πρώτης δημοσίευσης, καλό είναι να αναγράφονται μέσα σε αγκύλες τα στοιχεία της πρωτότυπης έκδοσης. ΣΗΜ.: Στο διπλανό παράδειγμα υπάρχει και καταγράφεται και η συγγραφέας της εισαγωγής στην ελληνική έκδοση.</p>	<p>Erving Goffman, <i>Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή</i>, μτφ. Μαρία Γκοφρά, επιμ. Κώστας Λιβιεράτος, εισ. Δήμητρα Μακρυνιώτη, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006 [= <i>The Presentation of Self in Everyday Life</i>, Doubleday, Garden City NY 1959].</p>
<p>Ενίοτε το ίδιο άτομο έχει πολλούς εκδοτικούς ρόλους σε μια μετάφραση. Στο διπλανό παράδειγμα, βλέπουμε επίσης ότι καταγράφονται και τα στοιχεία της πρώτης έκδοσης, καθώς αυτή απέχει πολύ από τη μεταφρασμένη και είναι ιστορικά σημαντικό να αναφερθεί.</p>	<p>Arnold Van Gennep, <i>Τελετουργίες διάβασης. Συστηματική μελέτη των τελετών</i>, εισ.-μτφ.-σχ. Θεόδωρος Παραδέλλης, Ηριδανός, Αθήνα 2016 [= <i>Les rites de passage</i>, Émile Nourry, Παρίσι 1909].</p>
<p>ΠΡΟΣΟΧΗ: Εάν ένας ξενόγλωσσος τίτλος έχει εκδοθεί και στα ελληνικά, φροντίζουμε να παραπέμπουμε στην ελληνική έκδοση (ακόμη και αν έχουμε χρησιμοποιήσει την ξενόγλωσση στην έρευνά μας).</p>	
<p>I. 5. Εξειδικευμένες πληροφορίες για την καταχώριση βιβλίων</p>	
<p>Όταν μία έκδοση αποτελεί Πρακτικά συνεδρίου, η ταυτότητα του συνεδρίου (ημερομηνία, τόπος και, όταν δηλώνεται, φορέας διοργάνωσης) εντάσσεται στον τίτλο της (με πλάγια στοιχεία). Στο διπλανό παράδειγμα ο φορέας διοργάνωσης του συνεδρίου τυχαίνει να είναι και φορέας έκδοσης.</p>	<p>Αλεξία Αλτουβά και Καίτη Διαμαντάκου (επιμ.), <i>Θέατρο και Δημοκρατία. Με αφορμή τη συμπλήρωση 40 χρόνων από την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, Πρακτικά Ε΄ θεατρολογικού συνεδρίου, αφιερωμένου στον Βάλτερ Πούχγερ, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών ΕΚΠΑ (5-8 Νοεμβρίου 2014)</i>, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών ΕΚΠΑ, Αθήνα 2018.</p>
<p>Στην περίπτωση της έκδοσης έργου/έργων ενός συγγραφέα, όπου υπάρχει επιμελητής της έκδοσης, αυτός αναφέρεται μετά τον τίτλο, στην ονομαστική και με την ένδειξη 'επιμ.'⁶</p>	<p>Πέτρος Κατσαΐτης, <i>Ιφιγένεια [εν Ληζουρίω]</i>, επιμ. Σπύρος Α. Ευαγγελάτος, Εστία, Αθήνα 1995.</p>
<p>Όταν υπάρχει, καταγράφεται (με όρθια στοιχεία) και η εκδοτική σειρά στην οποία εντάσσεται ο τόμος και ο σχετικός αριθμός.</p>	<p>Koen de Temmerman και Evert Van Emde Boas (επιμ.), <i>Characterization in Ancient Greek Literature, Studies in Ancient Greek Narrative αρ. 4</i>, Brill, Leiden και Βοστώνη 2017.</p>
<p>Όπου υπάρχουν περισσότεροι του ενός τόμοι, και η παραπομπή αφορά το σύνολο του έργου (και όχι συγκεκριμένο τόμο ή/και σελίδες), ο αριθμός των τόμων δηλώνεται πριν την ένδειξη 'τμ.'.</p>	<p>Σάββας Πατσαλίδης, <i>Θέατρο, κοινωνία, έθνος. Από την «Αμερική» στις Ηνωμένες Πολιτείες</i>, 2 τμ., University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2010.</p>
<p>Όταν η παραπομπή γίνεται ειδικά σε έναν τόμο, δηλώνεται μόνο αυτός (μετά την ένδειξη 'τμ.') και, αν χρειάζεται, ακολουθεί συγκεκριμένος αριθμός σελίδας (-ων).</p>	<p>Σάββας Πατσαλίδης, <i>Θέατρο, κοινωνία, έθνος. Από την «Αμερική» στις Ηνωμένες Πολιτείες</i>, τμ. 1, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 33.</p>
<p>Όταν ένας πολύτομος τίτλος έχει εκδοθεί σταδιακά, αναφέρεται η χρονολογία έκδοσης του πρώτου και του τελευταίου τόμου.</p>	<p>Νικόλαος Ι. Λάσκαρης, <i>Ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου</i>, 2 τμ., Μ. Βασιλείου, Αθήνα 1938/1939.</p>
<p>Όταν μία έκδοση είναι ανατύπωση παλαιότερης, αναφέρεται και ο αριθμός της ανατύπωσης.</p>	<p>Πέτρος Μαρτινίδης, <i>Μεταμορφώσεις του θεατρικού χώρου</i>, 3η έκδ., Νεφέλη, Αθήνα 2010.</p>
<p>ΣΗΜ. Όταν η μεταγενέστερη έκδοση είναι αναθεωρημένη, αυτό πρέπει να δηλώνεται: π.χ. 3η αναθ. έκδ.</p>	

⁶ ΠΡΟΣΟΧΗ: αυτή η περίπτωση είναι διαφορετική από την περίπτωση του συλλογικού τόμου με επιμελητή/ές (βλ. I.2). Στον συλλογικό τόμο περιλαμβάνονται πολλά άρθρα διαφορετικών συγγραφέων και ο/οι επιμ. καταγράφονται πριν από τον τίτλο του βιβλίου.

Αν δεν αναγράφεται τόπος έκδοσης, αυτό δηλώνεται με την ένδειξη: χ.τ. Αν δεν αναγράφεται χρονολογία έκδοσης: χ.χ.	Σπεράντζα Βρανά, <i>Τολμώ</i> , Σμυρنيωτάκης, Αθήνα χ.χ.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Συχνά, ιδιαίτερα σε παλαιότερες ελληνικές εκδόσεις, η χρονολογία αναγράφεται μόνο στον κολοφώνα, δηλ. στην τελευταία εσωτερική σελίδα του βιβλίου, όπου και θα πρέπει να αναζητηθεί. Όταν η χρονολογία δεν αναγράφεται σαφώς στην έκδοση, ωστόσο μπορεί να βρεθεί από άλλες πηγές, μπαίνει μέσα σε αγκύλες π.χ. [1976].	
Υπάρχουν περιπτώσεις που εμφανίζονται δύο ή περισσότεροι συγγραφείς (αλλά όχι επιμελητές) σε τόμους που συμπεριλαμβάνουν πολλά άρθρα.	Marcel Detienne και Jean-Pierre Vernant, <i>Μήτις. Η πολύτροπη νόηση στην Αρχαία Ελλάδα</i> , μτφ. Ι. Ν. Παπαδοπούλου, Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1993.
Όταν ένας εκδοτικός οίκος δηλώνει δύο τόπους έκδοσης, αυτοί διακρίνονται με 'και' στις περιπτώσεις που οι τόποι είναι περισσότεροι, χωρίζονται με κόμματα, εκτός από τους δύο τελευταίους.	John Gross, <i>Shylock. A Legend and its Legacy</i> , Touchstone, Νέα Υόρκη, Λονδίνο, Τορόντο, Σίδνεϊ, Τόκιο και Σγκαπούρη 1994.
II. ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥΣ Ή ΣΥΜΜΙΚΤΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ	
Άρθρο σε συλλογικό τόμο με επιμελητή: Όνομα και επίθετο συγγραφέα (-έων), «Τίτλος άρθρου», στο: Όνομα και επίθετο επιμελητή/ών (επιμ.), Τίτλος έκδοσης, Εκδοτικός οίκος, Τόπος και χρονολογία έκδοσης, αριθμός σελίδας (-ων).	Ν. Χ. Χουρμουζιάδης, «Ο Σοφοκλής σκηνοθετεί», στο: Αλ. Βασιλειάδης, Π. Κοτζιά-Παντέλη, Δ. Α. Χρησιτίδης, και Α. Δ. Μαυρουδής (επιμ.), <i>Δημητρίω Στέφανος. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Δημήτρη Λυπουρλή</i> , University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 89–104.
Όταν στον τίτλο του άρθρου υπάρχει τίτλος έργου, ο τελευταίος καταγράφεται με πλάγια στοιχεία. ⁷ Στο παράδειγμα φαίνεται επίσης ότι, όταν μία έκδοση αποτελεί Πρακτικά συνεδρίου, η ταυτότητα του συνεδρίου (ημερομηνία, τόπος και, όταν δηλώνεται, φορέας διοργάνωσης) εντάσσεται στον τίτλο της.	Αλέξης Πολίτης, «Η δημόσια ανάγνωση των <i>Περσών</i> σε φαναριώτικο αρχοντικό τον Οκτώβρη του 1820 και η αφήγησή της από τον Marcellus στα 1859», στο: Αντώνης Γλυτζουρής και Κωνσταντίνα Γεωργιάδη (επιμ.), <i>Παράδοση και εκσυγχρονισμός στο νεοελληνικό θέατρο. Από τις απαρχές ως τη μεταπολεμική εποχή, Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου αφιερωμένου στον Θόδωρο Χατζηπανταζή (Ρέθυμνο 23–26 Οκτωβρίου 2008)</i> , ΠΕΚ, Ηράκλειο 2010, σ. 338–398.
Εάν ο συγγραφέας του άρθρου τυχαίνει να είναι και ο επιμελητής του συλλ. τόμου, το όνομά του επαναλαμβάνεται.	Pat Easterling, «Μορφολογία και παράσταση», στο: Pat Easterling (επιμ.), <i>Οδηγός για την αρχαία ελληνική τραγωδία του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ</i> , μτφ.-επιμ. Λίνα Ρόζη και Κώστας Βαλάκας, ΠΕΚ, Ηράκλειο 2007, σ. 225–266.
Στις περιπτώσεις άρθρων ελλήνων συγγραφέων που δημοσιεύονται σε ξενόγλωσσες εκδόσεις, το όνομα του συγγραφέα αναγράφεται στη γλώσσα της έκδοσης.	Kostas Valakas, «The Use of the Body by Actors in Tragedy and Satyr Play», στο: P. E. Easterling και Edith Hall (επιμ.), <i>Greek and Roman Actors. Aspects of an Ancient Profession</i> , Cambridge University Press, Καίμπριτζ 2002, σ. 69–92.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όταν παραπέμπουμε γενικά στο άρθρο (και όχι σε μια συγκεκριμένη σελίδα του) ή όταν ο τίτλος εντάσσεται σε έναν βιβλιογραφικό κατάλογο, αναγράφουμε τους αριθμούς της αρχικής και της τελευταίας σελίδας του άρθρου στον τόμο.	

⁷ Αυτό ισχύει και για τις κριτικές, παρόλο που σε αυτές τα έργα εμφανίζονται τις περισσότερες φορές εντός εισαγωγικών.

<p>Άρθρο σε συλλογικό τόμο χωρίς επιμελητή: αναγράφεται απλώς η ένδειξη 'στον συλλ. τόμο'.</p>	<p>Δημήτρης Σπάθης, «Ο σκηνοθέτης και η παράσταση της Ορέστειας στο Βασιλικό Θέατρο», στον συλλ. τόμο: <i>Ευαγγελικά (1901) – Ορεστειακά (1903). Νεωτερικές πιέσεις και κοινωνικές αντιστάσεις. Πρακτικά επιστημονικού συμποσίου (31 Οκτωβρίου & 1 Νοεμβρίου 2003)</i>, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 2005, σ. 229–266.</p>
<p>Άρθρο σε σύμμικτο⁸ τόμο: όταν η παραπομπή αφορά συγκεκριμένο άρθρο, αναφέρεται και ο τίτλος του άρθρου, όχι απλώς ο τίτλος του βιβλίου (<i>χωρίς 'στο'</i>).</p> <p>[Ως προς τις σελίδες, ισχύει ό,τι και στους συλλ. τόμους: καταγράφεται η πρώτη και η τελευταία όταν θέλουμε να παραπέμψουμε γενικά στο άρθρο και όταν ο τίτλος εντάσσεται σε βιβλιογραφικό κατάλογο, ΕΝΩ καταγράφουμε συγκεκριμένο/ους αριθμό/ούς σελ. όταν θέλουμε να κάνουμε πιο συγκεκριμένη παραπομπή].</p>	<p>Βάλτερ Πούχγερ, «Νέο σενάριο Βυζαντινών Παθών του Χριστού;», <i>Αναγνώσεις και ερμηνεύματα. Πέντε θεατρολογικά μελετήματα</i>, Κορφή, Αθήνα 2002, σ. 15–39.</p>
<p>Άρθρο σε σύμμικτο τόμο με επιμελητή: ο επιμελητής καταγράφεται μετά από τον τίτλο του βιβλίου (με την ένδειξη 'επιμ.').</p> <p>Στο παράδειγμα καταγράφεται επίσης και το έτος της έκδοσης του άρθρου, γιατί απέχει πολύ από το έτος έκδοσης και είναι σημαντικό να καταγραφεί.</p>	<p>Φώτος Πολίτης, «Αναδημιουργίες και μεταφράσεις» (1933), <i>Επιλογή κριτικών άρθρων, επιμ.</i> Νίκος Πολίτης, τμ. 2, Ίκαρος, Αθήνα 1983, σ. 211–214.</p>
<p>ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ: στην περίπτωση ξενόγλωσσων βιβλίων, μεταφράζονται στα ελληνικά όλες οι εξειδικευμένες ενδείξεις: <i>στο, επιμ., μτφ. τμ., σ. κ.λπ.</i> (αντικαθιστούμε τα <i>in, ed., trans., p. κ.λπ.</i>).</p>	<p>Richard Armstrong, «Freud and the Drama of Oedipal Truth», στο: Kirk Ormand (επιμ.), <i>A Companion to Sophocles</i>, Wiley-Blackwell, Chichester 2012, σ. 477–491.</p>
ΙΙΙ. ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	
<p>Όνομα και επίθετο συγγραφέα (-έων), «Τίτλος άρθρου», Τίτλος περιοδικού, αριθμός τόμου (αν δηλώνεται), αριθμός τεύχους, χρονολογία έκδοσης (σε παρένθεση), αριθμός σελίδας (-ων).</p> <p>Όταν η χρονολόγηση του περιοδικού γίνεται με ημερομηνία, τότε μπορεί να καταγραφεί και αυτή (αν και δεν είναι υποχρεωτικό).</p>	<p>Δημήτρης Τσατσούλης, «Φεστιβάλ χωρίς ανατάσεις», <i>Νέα Εστία</i>, τχ. 1771 (2004), σ. 574–576.</p> <p>Νίκος Καζαντζάκης, «Προμηθέας δεσμώτης (απόσπασμα)», <i>Νέα Εστία</i>, τμ. 37, τχ. 430 (15 Μαΐου 1945), σ. 291–293.</p>
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ: Στα περιοδικά ΔΕΝ βάζουμε 'στο', ΟΥΤΕ τον εκδοτικό φορέα ή τον τόπο έκδοσής τους.	
<p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι τόμοι και τα τεύχη των περιοδικών σημειώνονται με αραβικούς αριθμούς, ακόμη και αν στην έκδοση εμφανίζονται διαφορετικά (π.χ. Α', Β', ή V, VI: αντί για Α το Ι, αντί για V το 5 κ.ο.κ.).</p>	
<p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για την αναγραφή των σελίδων ισχύει ό,τι και για τα άρθρα που εμφανίζονται σε συλλ. και συμμ. τόμους: αριθμός σελίδας για συγκεκριμένη παραπομπή, αριθμός αρχικής και τελευταίας σελίδας για γενική παραπομπή ή όταν το άρθρο εντάσσεται σε βιβλιογραφική λίστα.</p>	
<p>Όταν ο τίτλος του άρθρου περιέχει λέξη/εις μέσα σε εισαγωγικά, χρησιμοποιούνται τα μονά ανωφερή.</p>	<p>Μανώλης Σειραγάκης, «Ο Γιάννης Σιδέρης και ο Θίασος των Νέων, μια 'θαμπή πηγή'», <i>Παράβασις</i>, τμ. 2 (1998), σ. 181–212.</p>
<p>Στα άρθρα σε ξενόγλωσσα περιοδικά μεταφράζονται οι ενδείξεις <i>no/issue</i> (και, αν υπάρχει, <i>vol.</i>) του περιοδικού, καθώς και η ένδειξη των σελίδων (<i>p./pp.</i>).</p>	<p>Clara Armand, «Dialogism and the Theatre Event: Deborah Warner and Fiona Shaw's <i>Medea</i>, 2001», <i>New Theatre Quarterly</i>, τμ. 20, τχ. 3 (2004), σ. 225–236.</p>

⁸ Σε αντίθεση με τον συλλογικό τόμο, που περιλαμβάνει άρθρα διαφορετικών συγγραφέων, οι σύμμικτοι τόμοι περιλαμβάνουν άρθρα του ίδιου συγγραφέα.

Στην περίπτωση μεταφρασμένων άρθρων, ο μεταφραστής αναφέρεται αμέσως μετά τον τίτλο, στην ονομαστική και με την ένδειξη 'μτφ.'.	Βάλτερ-Ρενέ Φυρστ, «Ο σκηνικός διάκοσμος. Τα προβλήματά του», μτφ. Πάνος Καλογερίκος, <i>Τα Παρασκήνια</i> , τχ. 102 (27 Απριλίου 1940), σ. 3.
IV. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	
Στις παραπομπές σε ιστότοπους/ιστοσελίδες, αναγράφουμε την ηλεκτρονική διεύθυνση μέσα σε αγκύλες και προσθέτουμε την ημερομηνία πρόσβασης σε αυτήν. ⁹	«Ψηφιοποιημένο αρχείο Εθνικού Θεάτρου» [http://www.nt-archive.gr/plays.aspx (8/12/2010)].
Στις παραπομπές σε άρθρα που δημοσιεύονται σε ιστότοπους/ιστοσελίδες, αναγράφουμε τον συγγραφέα, τον τίτλο του άρθρου σε εισαγωγικά, την επωνυμία του ιστότοπου σε πλάγια και την ημερομηνία της δημοσίευσης, όπου υπάρχει, και στη συνέχεια την ηλεκτρονική διεύθυνση μέσα σε αγκύλες και προσθέτουμε την ημερομηνία πρόσβασης σε αυτήν.	Πέπη Νικολοπούλου, «Η Ξένια Καλογεροπούλου μοιράζεται στο ελc 50 χρόνια αφιερωμένα στο παιδικό θέατρο», <i>elculture.gr</i> , 7 Νοεμβρίου 2022 [https://elculture.gr/h-xenia-kalogeropoulou-moirazetai-sto-elc-50-chronia-afieromena-sto-paidiko-theatro/ (12/12/2022)].
Στους τόμους που εκδίδονται <u>αποκλειστικά ηλεκτρονικά</u> αναγράφεται, μετά τα στοιχεία της έκδοσης, και η σχετική ηλεκτρονική διεύθυνση, ακολουθούμενη από την ημερομηνία πρόσβασης σε αυτήν.	Κωνσταντίνος Κυριακός (επιμ.), <i>Το αρχαίο ελληνικό θέατρο και η πρόσληψή του, Πρακτικά Δ' Θεατρολογικού Συνεδρίου (Πάτρα, 26–29 Μαΐου 2011)</i> , Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα 2015 [https://www.theaterst.upatras.gr/wp-content/uploads/2015/11/ΣΥΝΕΔΡΙΟ-ΤΕΛΙΚΟ.pdf (12/12/2022)].
Στις περιπτώσεις που μια έκδοση είναι διαθέσιμη και σε ψηφιακή μορφή και με <u>ελεύθερη πρόσβαση σε κάποιο διαδικτυακό αποθετήριο</u> , αναγράφεται, μέσα σε αγκύλες, η ηλεκτρονική διεύθυνση ακολουθούμενη από την ημερομηνία πρόσβασης σε αυτήν.	Arnold Aronson, «Postmodern Design», <i>Theatre Journal</i> , τχ. 43 (1991), σ. 1–13 [http://www.columbia.edu/~apa4/pdfs/Aronson_pomo_design.pdf (12/12/2022)]
ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΞΑΙΡΕΣΗ: Τα άρθρα που, εκτός από την έντυπη μορφή τους, παρέχονται και μέσω των ηλεκτρονικών βάσεων περιοδικών με ελεγχόμενη πρόσβαση (π.χ. jstor, muse), παραπέμπονται μόνο με τα στοιχεία της έντυπης έκδοσης, χωρίς να ακολουθεί η σχετική ηλεκτρονική διεύθυνση.	
Στα άρθρα που δημοσιεύονται σε περιοδικά που είναι <u>αποκλειστικά ηλεκτρονικά</u> και <u>ελεύθερα προσβάσιμα</u> στο διαδίκτυο αναγράφεται, μετά τα στοιχεία της έκδοσης, και η σχετική ηλεκτρονική διεύθυνση, ακολουθούμενη από την ημερομηνία πρόσβασης σε αυτήν.	Ευαγγελία Λαχανά, «Οι ζωγράφοι και τα θέατρα τέχνης», μτφ. Αλέξανδρος Ευκλείδης, <i>Σκηνή</i> , τχ. 3 (2011), σ. 34–60 [https://ejournals.lib.auth.gr/skene/article/view/344 (12/12/2022)]
Δίπλα φαίνονται τα στοιχεία που χρειάζεται να συμπεριληφθούν σε μια παραπομπή, όταν ένας τίτλος συνδυάζει πολλές από τις ιδιαιτερότητες που έχουν σημειωθεί μέχρι τώρα.	Charles de Saint-Evremond, «De la tragédie ancienne et moderne» (1672), <i>Oeuvres choisies de Saint-Evremond</i> , Garnier Frères, Παρίσι, 1867, σ. 302–310 [https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015035968570&view=page&seq=1 (12/12/2022)].
ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ: Το κείμενο του Saint-Evremond γράφτηκε το 1672, αλλά η έκδοση στην οποία παραπέμπουμε χρονολογείται δύο αιώνες αργότερα, σε έναν σύμμεικτο τόμο που συγκέντρωνε πολλά και διαφορετικά άρθρα του συγγραφέα. Άρα βάζουμε και τη χρονολογία της πρώτης δημοσίευσης εντός παρενθέσεων μετά τον τίτλο του συγκεκριμένου άρθρου. Επίσης, η έκδοση είναι διαθέσιμη και σε ένα διαδικτυακό αποθετήριο, οπότε βάζουμε και τον σχετικό σύνδεσμο.	

⁹ Στην περίπτωση που η έκδοση της εργασίας σας είναι έντυπη, οι σύνδεσμοι **δεν πρέπει να είναι ενεργοί** (αν έχουν ενεργοποιηθεί αυτόματα, θα πρέπει να αφαιρεθούν μέσα από τη σχετική εντολή του κειμενογράφου). Αντίθετα, πρέπει να είναι ενεργοποιημένοι στην περίπτωση των ηλεκτρονικών εκδόσεων.

V. ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	
Παραπομπή σε συγκεκριμένο χωρίο θεατρικού έργου (πράξη, σκηνή, στίχος/οι):	Ιωάννης Ζαμπέλιος, <i>Χριστίνα</i> , Δωδώνη, Αθήνα 2004, πρ. Β', σκ. 3, στ. 420–425.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι τίτλοι των θεατρικών έργων γράφονται με πλάγιους χαρακτήρες. Μέσα στο κείμενο, παραπέμπουμε με συντομότερο τρόπο, μέσα σε παρένθεση: (B3 220–225). Ωστόσο, εάν δεν υπάρχει διάκριση πράξεων ή/και στίχων, μπορούμε απλώς να παραπέμπουμε στη σελίδα της έκδοσης.	
Ειδικότερα για τις παραπομπές στο αρχαίο δράμα	
Στο αρχαίο δράμα οι παραπομπές γίνονται μόνο σε στίχους , π.χ. (<i>Αντιγόνη</i> , 534). Όταν παραπέμπουμε συχνά στο ίδιο έργο, τότε χρησιμοποιούμε τη συντομευμένη εκδοχή του τίτλου (βλ. παρακάτω) ακολουθούμενη από τους στίχους, χωρίς πρόθεμα, π.χ. (<i>Αντ.</i> 330) ή (<i>Αντ.</i> 330–334). Όταν στο ίδιο κείμενο υπάρχουν συχνές και συστηματικές παραπομπές σε διαφορετικά έργα και συγγραφείς, τότε αναγράφεται συντομευμένα και ο συγγραφέας, π.χ. (Σοφ. <i>Αντ.</i> 330). Συντομεύσεις (καταγράφονται οι πιο συνηθισμένες): <u>Συγγραφείς</u> : Αισχ., Σοφ., Ευρ., Αριστ., Μέν. <u>Έργα</u> : Αισχ. <i>Πέρσ.</i> , <i>Ικέτ.</i> , <i>Επτά</i> , <i>Ορ.</i> (<i>Αγαμ.</i> , <i>Χοηφ.</i> , <i>Ευμ.</i>), <i>Προμ. Δεσμ.</i> Σοφ. <i>Αίας</i> , <i>Τραχ.</i> , <i>Αντ.</i> , <i>Οιδ. Τύρ.</i> , <i>Ηλ.</i> , <i>Οιδ. Κολ.</i> , <i>Φιλ.</i> Ευρ. <i>Κύκλ.</i> , <i>Άλκ.</i> , <i>Μήδ.</i> , <i>Ηρκλδ.</i> , <i>Ιππ.</i> , <i>Ανδρ.</i> , <i>Εκ.</i> , <i>Ικέτ.</i> , <i>Ηρ.</i> , <i>Ιων</i> , <i>Τρω.</i> , <i>Ηλ.</i> , <i>Ιφ. Ταύρ.</i> , <i>Ελ.</i> , <i>Φοίν.</i> , <i>Βάκχ.</i> , <i>Ιφ. Αυλ.</i> , <i>Ρήσ.</i> Αριστ. <i>Αχ.</i> , <i>Νεφ.</i> , <i>Ιππ.</i> , <i>Σφ.</i> , <i>Ειρ.</i> , <i>Όρν.</i> , <i>Θεσμ.</i> , <i>Βάτρ.</i> , <i>Λυσ.</i> , <i>Εκκλ.</i> , <i>Πλ.</i> Μέν. <i>Δύσκ.</i> , <i>Περικ.</i> , <i>Σαμ.</i> , <i>Επιτρ.</i>	
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ : στην πρώτη αναφορά ενός στίχου που παρατίθεται σε μετάφραση, δηλώνουμε σε υποσημ. ποια μετάφραση χρησιμοποιούμε: « Τα μεταφρασμένα παραθέματα από το έργο εμφανίζονται στη μετάφραση του Χ, εκδ. οίκος, τόπος και έτος ». Στη συνέχεια, καταγράφουμε μόνον τους στίχους .	
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στην περίπτωση των συχνών και συστηματικών παραπομπών, αυτές ενσωματώνονται, εντός παρένθεσης, μέσα στο κυρίως κείμενο (δηλ. δεν αφιερώνεται μία ολόκληρη υποσημείωση σε κάθε παραπομπή).	
Παραπομπή σε άρθρο εφημερίδας: Ονοματεπώνυμο ή αρχικά συγγραφέα (αν υπάρχουν), τίτλος άρθρου, Τίτλος εφημερίδας (με την ένδειξη 'εφ. '), ημερομηνία δημοσίευσης, σελίδα (όχι υποχρεωτικά η σελίδα).	Κληθκς, «Αι Αθήναι κατά την νύκτα», εφ. <i>Ακρόπολις</i> , 14 Ιουλίου 1891, σ. 2. Θόδωρος Κρητικός, «Η αρχαία τραγωδία ως ορατόριο», εφ. <i>Ελευθεροτυπία</i> , 22 Αυγούστου 1987.
Στις παραπομπές σε θεατρικές κριτικές, ισχύει ό,τι και για τα άρθρα εφημερίδας/περιοδικού. Αν, όμως, υπάρχει και αυτόνομη έκδοση των κριτικών, τότε προσθέτουμε και τα στοιχεία της.	Άλκης Θρύλος, «Η έναρξη της χειμωνιάτικης περιόδου. [. . .] Εθνικό Θέατρο: Σοφοκλή, <i>Ηλέκτρα</i> , τραγωδία [. . .]», <i>Νέα Εστία</i> (1 Νοεμβρίου 1952), σ. 1453–54 [= <i>Το Ελληνικό Θέατρο</i> , τμ. 6 (1952–1955), <i>Ακαδημία Αθηνών</i> , Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Αθήνα 1979, σ. 118–121].
Όταν η εφημερίδα, δεν είναι γνωστή, ειδικά εάν έχει εκδοθεί εκτός Αθηνών, και δεν γίνεται κατανοητός από τον τίτλο της ο τόπος έκδοσης, καλό είναι αυτός να αναφέρεται μέσα σε αγκύλες.	Αντώνης Κούφαλης, «Το Θέατρο Θράκης και η αλήθεια», εφ. <i>Η Πρωινή [Καβάλας]</i> , 8 Αυγούστου 1978.
Παραπομπή σε άρθρο περιοδικού που εκδίδεται μαζί με εφημερίδα:	Νίκος Χουρμουζιάδης, «Το κοινό στην κλασική Αθήνα. Συμμετοχή, σύνθεση και συμπεριφορά των θεατών στο αρχαίο θέατρο», <i>Επτά ημέρες (Η Καθημερινή)</i> , 25 Ιουλίου 1999, σ. 3–6.
Αν δεν καταγράφεται συντάκτης του άρθρου, παίζει η ένδειξη [χ.σ.].	[χ.σ.], «Ένα καλλιτεχνικό γεγονός», εφ. <i>Ελληνικός Ταχυδρόμος</i> , 17 Σεπτεμβρίου 1927
Παραπομπή σε λήμμα εγκυκλοπαίδειας/λεξικού:	Patrice Pavis, «Θεατρική μετάφραση» (λήμμα), μτφ. Αγνή Στρουμπούλη, <i>Λεξικό του θεάτρου</i> , Gutenberg, Αθήνα 2006, σ. 186–190.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Εάν δεν αναφέρεται συγγραφέας του λεξικού ή του λήμματος, στον βιβλιογραφικό κατάλογο ο τίτλος καταχωρίζεται αλφαβητικά με βάση το αρχικό γράμμα του λήμματος (για τον βιβλ. κατάλογο, βλ. παρακάτω).	

Στις παραπομπές σε διδακτορικές διατριβές και μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες, συγγραφέας και τίτλος αναγράφονται όπως στις παραπομπές άρθρων. Στη συνέχεια, η ένδειξη 'διδ. διατριβή', το Πανεπιστήμιο στο οποίο εκπονήθηκε, και το έτος υποστήριξής της.	Mabel Berezin, «Public Spectacles and Private Enterprises: Theater and Politics in Italy Under Fascism, 1919–1940», διδ. διατριβή, Harvard University 1987.
Άρθρο δημοσιευμένο σε πρόγραμμα θεατρικής παράστασης:	Στέλλα Παπαδημητρίου, «Δυστοπικά εγχειρήματα με άρωμα επικαιρότητας», στο Πρόγραμμα της παράστασης Ντων Κινγκ, <i>Αλεπούδες</i> , ΚΘΒΕ, Θεσσαλονίκη 2022, σ. 22–26.
Θεατρικό έργο δημοσιευμένο σε πρόγραμμα θεατρικής παράστασης:	Γεώργιος Χορτάτσης, <i>Κατσούρμπος</i> , στο Πρόγραμμα της παράστασης, Η νέα Σκηνή, Αθήνα 1993, σ. 145–232.

VI. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Όταν ένα έργο έχει αναφερθεί σε προηγούμενη σημείωση, γράφουμε <u>μόνο το επώνυμο</u> του συγγραφέα του, τον <u>τίτλο</u> του, τον <u>τόμο</u> (αν υπάρχει) και τους <u>αριθμούς σελίδων</u> στις οποίες παραπέμπουμε.	Λάσκαρης, <i>Ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου</i> , τμ. 1, σ. 112.
Αν ο τίτλος του άρθρου/βιβλίου είναι μεγάλος, χρησιμοποιούμε μια συντομευμένη εκδοχή του, ικανή όμως να αποτυπώσει με σαφήνεια και χωρίς πιθανότητα παρερμηνείας τον πλήρη τίτλο.	Postlewait και McConachie, <i>Interpreting the Theatrical Past</i> , σ. 31.
Αν η προηγούμενη αναφορά του έργου βρίσκεται στην <u>αμέσως προηγούμενη υποσημείωση</u> , δηλώνουμε: 'Στο ίδιο', και προστίθεται δίπλα ο αριθμός σελίδας εάν αυτός αλλάζει:	Στο ίδιο, σ. 34.

Τα παραθέματα μπαίνουν σε εισαγωγικά και, ανάλογα με το μέγεθός τους, μπορούν να ενσωματωθούν στο δικό μας κείμενο ή, αν είναι εκτενή, σε ξεχωριστή παράγραφο σε εσοχή. Το κείμενο σε εσοχή δεν χρειάζεται εισαγωγικά και μπαίνει με μικρότερα στοιχεία.

Εκείνο που τονίζεται εξίσου συχνά είναι η ανεπιτήδευτη παρουσία και η ευγενική φυσιολογία της, στοιχεία που φαίνεται πως βοηθούσαν ιδιαίτερα ώστε να κερδίζει τις εντυπώσεις παρά τις υποκριτικές της ελλείψεις:

Η κυρία Λεκατσά είνε πολύ άπειρος ακόμη, αλλά είνε αφελής, φυσική, δεν έχει καμμίαν από τας κακάς συνηθείας της ελληνικής σκηνης. Ημπορεί να γείνη πράγματι καλή ηθοποιός (εφ. *Το Άστυ*, 4/5 Ιανουαρίου 1892).

Όταν παραπέμπουμε μια πηγή ή ένα παράθεμα τρίτου ή μια παραπομπή που έχουμε αλιεύσει από μια άλλη μελέτη αναγράφουμε 'όπως παρατίθεται στο:' (όταν πρόκειται για παράθεμα) ή 'όπως παραπέμπεται στο:' (όταν δεν είναι παράθεμα, αλλά απλή παραπομπή του ενδιαμέσου συγγραφέα).

Τον 18ο αι. το θέατρο κατοχυρώνει πανηγυρικά τον θεσμικό του ρόλο, μέσα από την ίδρυση κρατικών σκηνών σε όλην την Ευρώπη, προκειμένου:

μέσω της γλυκιάς αγωνίας και της ευχάριστης φρίκης να τιθασεύσει την κακία και να τονώσει την ψυχή, να βοηθήσει το κράτος να μεταμορφώσει τον οργισμένο, τον άγριο άνθρωπο σε ανθρώπινο πλάσμα, σε πολίτη, φίλο και πατριώτη.²³

²³ **Απόσπασμα** από την ομιλία των εγκαινίων του Εθνικού Θεάτρου του Αμβούργου (1767), **όπως παρατίθεται στο:** Erika Fischer-Lichte, *Ιστορία ευρωπαϊκού δράματος και θεάτρου*, Πλέθρον, Αθήνα 2012, τμ. 1, μτφ. Γιάννης Καλιφατίδης, σ. 317.¹⁰

¹⁰ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ: στο παράδειγμα του βιβλίου της Fischer-Lichte, έχουμε δύο τόμους, με **διαφορετικό μεταφραστή ο καθένας**. Για τον λόγο αυτό, ο μεταφραστής καταγράφεται **μετά** την ένδειξη 'τμ. 1'. Στην περίπτωση που η έκδοση δεν έχει περισσότερους του ενός τόμους, ο μεταφραστής καταγράφεται αμέσως μετά τον τίτλο του βιβλίου/άρθρου (βλ. παραπάνω).

Όταν χρησιμοποιούμε πολλά παραθέματα από το ίδιο κείμενο χωρίς ενδιάμεσο σχολιασμό, υποδεικνύουμε τα κοψίματα με αγκύλες και τρεις τελείες εντός τους.

Όπως σημειώνει ο Salvatore Settis:

Η αντίθεση [...] μεταξύ της ιδέας ενός ‘κλασικού’ αχνονικού και αμετάβλητου (τόσο διαδεδομένου στην κοινή κουλτούρα και στην πολιτική ρητορική) και της συστηματικής έρευνας των ειδικών που αναγνωρίζουν και εξερευνούν τις εσωτερικές αντιφάσεις, τις αποχρώσεις και τις οφειλές του σε ‘άλλους’ πολιτισμούς, δεν είναι νέα [...]. Μάλιστα [...] η υποτιθέμενη αχνονικότητα του ‘κλασικού’ [...] χρησιμοποιήθηκε, μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, με παραμορφωτικό τρόπο από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα [...].¹

¹ Salvatore Settis, *Το μέλλον του ‘κλασικού’*, μτφ. Αντρέας Γιακουμακάτος, Νεφέλη, Αθήνα 2006, σ. 169–170.

Αγκύλες χρησιμοποιούνται επίσης όταν στο παράθεμα χρειάζεται να αναπληρώσουμε το αρχικό νόημα της σύνταξής του. Αν χρειάζεται να παρεμβάλουμε όχι μόνο μια λέξη, αλλά ένα μεγαλύτερο δικό μας σχόλιο, προτάσσουμε το ‘σ.σ.’ [=σημείωμα του συντάκτη] και χρησιμοποιούμε πλάγια. Όταν θέλουμε να τονίσουμε μια λέξη ή μια φράση του παραθέματος, το δηλώνουμε επίσης με πλάγια μέσα σε αγκύλες ([δική μας η έμφαση]).

Στο εξαιρετικά δημοφιλές, κατά τον 18ο αι., *Le théâtre des grecs* του Pierre Brumoy, ο συγγραφέας και (κατά τα άλλα πιστός) μεταφραστής του έργου διασκεύασε ριζικά τον αγώνα Ηλέκτρας-Κλυταιμνήστρας διότι:

Ολόκληρη η σκηνή είναι τόσο εμποτισμένη στα ελληνικά ήθη [**σ.σ. εννοεί την «πρωτόγνη» αγριότητα των συναισθημάτων των δύο προσώπων**], που καμία τέχνη δεν μπορεί να την αποδώσει κατά τρόπον ακριβή, και ταυτόχρονα **αποδεκτό σε μας [δική μας η έμφαση]**. Φοβόμουν ότι η πολύ πιστή μετάφραση θα στερούσε [το έργο] από όλη του την ομορφιά.³

³ Pierre Brumoy, «Observations sur les difficultés qui se rencontrent dans la traduction des poètes tragiques grecs», *Le théâtre des grecs* (1730), τμ. 3, Ed. Brissot-Thivars, Παρίσι 1826, σ. 3–20.

[https://books.google.gr/books?id=KCgTAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (13/12/2010)].

<p>Τα ονόματα των ξένων συγγραφέων καταγράφονται όπως εμφανίζονται στην έκδοση (είτε με λατινικά στοιχεία είτε με ελληνικά).</p>	<p>Henrik Ibsen, <i>Ο μικρούλης ο Έγιολφ</i>, μτφ. Βάσος Δασκαλάκης, Καραβίας, Αθήνα 1944.</p>
<p>Όταν καταγράφονται με ελληνικά στοιχεία, κρατούμε την ορθογραφία της έκδοσης.</p>	<p>Ερρίκος Ίψεν, <i>Ο αρχιμάστορας Σόλνες</i>, μτφ. Θεοδόσης Παπαδημητρόπουλος, Gutenberg, Αθήνα 2014. ΑΛΛΑ: Χένρικ Ίψεν, <i>Η αγριόπαπια</i>, μτφ. Ερρίκος Μπελιές, Ηριδανός, Αθήνα 2009.</p>
<p>Όταν παραπέμπουμε σε αμετάφραστο βιβλίο ή άρθρο που είναι γραμμένο σε κάποια γλώσσα χωρίς λατινικό αλφάβητο, τότε παραθέτουμε τα στοιχεία της δημοσίευσης με λατινικά στοιχεία. Με την επιλογή αυτή (αντί της μεταγραφής στα ελληνικά), διευκολύνεται η διαδικτυακή αναζήτηση.</p>	<p>Vyacheslav Ivanov, «Novye Maski», <i>Vesy</i>, τχ. 3 (1904), σ. 57.</p>

VII. ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ

Όταν παραπέμπουμε ένα παράθεμα, δεν προτάσσουμε καμία άλλη ένδειξη στην παραπομπή και αναφέρουμε μόνο τα στοιχεία του τίτλου.

Όταν παραπέμπουμε μια ιδέα, προτάσσουμε το Βλ. πριν από τα στοιχεία του τίτλου.

Όταν θέλουμε να υποδείξουμε ότι μια ιδέα μοιάζει (αλλά δεν ταυτίζεται και ίσως διαφοροποιείται) με κάποιου άλλου, προτάσσουμε το Πρβλ. (Αυτό ισχύει και στην περίπτωση που πρόκειται για δική μας ιδέα).

Όταν παραπέμπουμε σε περισσότερους του ενός τίτλους, χωρίς ενδιάμεσα σχόλια, προτάσσουμε το Βλ. πριν τον πρώτο τίτλο και στη συνέχεια διαχωρίζουμε τους υπόλοιπους με άνω τελεία.

VII. 1. ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ	
Στους αγγλικούς τίτλους βιβλίων, άρθρων και θεατρικών έργων, όλες οι λέξεις, εκτός από τα άρθρα και τις προθέσεις, αρχίζουν με κεφαλαίο (το φαινόμενο του capitalization).	C. E. Schorske, «Politics and the Psyche in Fin-de-siècle Vienna: Schnitzler and Hofmannsthal», <i>The American Historical Review</i> , τμ. 66, τχ. 4 (1961), σ. 930–946.
Στους γερμανικούς τίτλους μόνο τα ουσιαστικά αρχίζουν με κεφαλαίο.	Henri Schoenmakers, «Wie geht das Theater dem Publikum auf die Nerven? Inszenierungsanalyse und empirische Rezeptionsforschung als Stützen einer kognitiven Aufführungstheorie», στο: Klaus Oehler (επιμ.), <i>Zeichen und Realität, Akten des 3. semiotischen Kolloquiums, Hamburg 1981</i> , Stauffenburg Verlag, Tübingen 1984, σ. 939–51.
Στους γαλλικούς, ιταλικούς και ισπανικούς τίτλους, όλα με μικρά εκτός από το πρώτο γράμμα της πρώτης λέξης του τίτλου/υπότιτλου (όπως και στους ελληνικούς).	J. Morel, <i>Agréables mensonges. Essais sur le théâtre français du XVIIe siècle</i> , Klincksieck, Παρίσι 1991. M. Corsi, <i>Il teatro all' aperto in Italia</i> , Rizzoli Editore, Μιλάνο 1939. C. Castro, «Psicopatología del decadentismo alemán: de Wagner (<i>Tristán</i>) a Nietzsche (<i>Ditirambos de Dionisio</i>) y Hofmannsthal (<i>Electra</i>)», <i>1616: Anuario de la Sociedad Española de Literatura y Comparada</i> , τχ. 5 (1983), σ. 23–30.
VIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ	
Στα ονόματα των συγγραφέων προτάσσεται το επίθετο και ακολουθείται αλφαβητική σειρά.	Δελβερούδη Ελίσα-Άννα, <i>Ο Αλέξανδρος Σούτσος, η πολιτική και το θέατρο</i> , Πορεία, Αθήνα 1997.
Στους τόμους με πολλαπλούς συγγραφείς ή επιμελητές, μόνο στο πρώτο όνομα προτάσσεται το επίθετο (διότι με βάση το αρχικό γράμμα του επιθέτου εντάσσεται στη βιβλιογραφική σειρά).	Vernant Jean-Pierre και Pierre Vidal-Naquet, <i>Μύθος και τραγωδία στην αρχαία Ελλάδα</i> , μτφ. Στέλλα Γεωργούδη, 2 τμ., Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1988.
Όταν ο βιβλιογραφικός κατάλογος συμπεριλαμβάνει ελληνόγλωσσους και ξενόγλωσσους τίτλους ενδέχεται: α. Να καταρτιστούν ξεχωριστοί κατάλογοι για τους μεν και για τους δε. β. Να ενσωματωθούν όλα σε έναν ενιαίο κατάλογο. Σε αυτήν την περίπτωση, προτάσσεται η αλληλουχία του ελληνικού αλφαβήτου.	

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ-ΕΤΟΣ

Στη διάρκεια του κυρίως κειμένου οι παραπομπές γίνονται με **απλή παρένθεση**, όπου καταγράφεται μόνον το επίθετο και το έτος του τίτλου που θέλουμε να παραπέμψουμε, συνοδευόμενο από άνω κάτω τελεία και τον αριθμό ή τους αριθμούς σελίδας (για τις περιπτώσεις που θέλουμε κάτι τέτοιο). Π.χ.

Διαμεσολαβώντας ανάμεσα στον καλλιτέχνη και τον θεατή, οι θεατρικοί κριτικοί έχουν ποικιλότροπα προσδιοριστεί ως «ειδήμονες σχολιαστές» (Aslangul 1991: 42)· «θεατές-που-γράφουν» ως εξάρχοντες του Χορού των θεατών (Sarrazac 2000: 82) ή «υποκρινόμενοι-τους-θεατές» (Βερβεροπούλου 2008: 472)· όχι τόσο αποτιμητές ενός πολιτισμικού γεγονότος, όσο συμπαραγωγοί του, σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με τον καλλιτέχνη (Βερβεροπούλου 2009: 149). Πράγματι, έχει υποστηριχθεί ακόμη και ότι κάθε θεατρικό εγχείρημα παραμένει ανολοκλήρωτο, έως ότου φτάσει στο αναγνωστικό κοινό (Wardle 1994: 6, όπως παραπέμπεται στο Βερβεροπούλου 2008: 444). Οι θεατρικές κριτικές, συνεπώς, είναι μια εξαιρετικά αποδοτική πηγή κρίσιμων πληροφοριών και για την καλλιτεχνική παραγωγή καθεαυτήν και για την πρόσληψή της.

Στον **βιβλιογραφικό κατάλογο**, όμως, καταγράφονται **όλα τα στοιχεία της έκδοσης** (όπως αυτά ορίζονται και στο προηγούμενο σύστημα) με μερικές διαφορές: το έτος έκδοσης μπαίνει αμέσως μετά το όνομα του συγγραφέα, ο εκδ. οίκος μετά τον τόπο έκδοσης με άνω-κάτω τελεία, και **παραλείπονται οι ενδείξεις τμ./τχ./σ.** Στην περίπτωση που καταγράφονται δύο δημοσιεύματα του ίδιου συγγραφέα που **εκδόθηκαν το ίδιο έτος**, βάζουμε διπλα από το έτος την ένδειξη 'α', 'β', κ.λπ. Π.χ.

- Βαροπούλου Ελένη (1984α), «Γνώση παράδοσης», εφ. *Το Βήμα*, 22 Αυγούστου [= (2011), *Το θέατρο στην Ελλάδα: Η παράδοση του καινούργιου (1974–2006)*, 2, **Αθήνα: Άγρα, 350–351**].
- Βαροπούλου Ελένη (1984β), «Χιμαιρική *Ειρήνη*», εφ. *Το Βήμα*, 4 Σεπτεμβρίου [σ.σ. η κριτική αυτή δεν συμπεριλαμβάνεται στην αυτόνομη έκδοση, οπότε αρκεί η παραπομπή στην εφημερίδα].
- Βερβεροπούλου Ζωή (2009), «Η ιδιοσυγκρασία της θεατρικής κριτικής. Ζεύξεις, τομές μεταίχμια», *Κ (Περιοδικό κριτικής λογοτεχνίας και τεχνών)* 19: 139–149.
- Γιαννακούλας Ανδρέας και Μιχάλης Χρυσανθόπουλος (επιμ.) (2006), *Η τραγωδία, τότε και τώρα. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου για την τραγωδία και τον Αριστοτέλη (Ουρανούπολη Χαλκιδικής, Σεπτέμβριος 2002)*, **Αθήνα: Καστανιώτης**.
- Γκάρτζιου-Τάττη Αριάδνη (2000), «Θυσία και μαντική στον οίκο των Λαβδακιδών. Η εκδοχή της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή», στο: Γρηγόρης Σηφάκης (επιμ.), *Κτερίσματα. Φιλολογικά μελετήματα αφιερωμένα στον Ιω. Σ. Καμπίτση (1938-1990)*, **Ηράκλειο: ΠΕΚ, 41–59**.
- Τσατσούλης Δημήτρης (2017), *Δυτικό ηγεμονικό «παράδειγμα» και πολυπολιτισμικό θέατρο: Για την πρόσληψη του αρχαιοελληνικού δράματος στην ελληνική και μη δυτική σκηνή*, **Αθήνα: Παπαζήσης**.

ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ:

Υπάρχουν **εκατοντάδες** συστήματα παραπομπών και των δύο κατηγοριών. Κάθε έκδοση (βιβλίου ή περιοδικού) επιλέγει ποιο σύστημα θα χρησιμοποιήσει (με το οποίο πρέπει να συμμορφωθούν οι συγγραφείς).

Επιμέρους συστήματα χρησιμοποιούν **επιμέρους τυπογραφικούς κανόνες**. Σε άλλα, π.χ., μπαίνει κόμμα ή τελεία μετά το έτος, ή/και μετά τον τίτλο, ή/και μετά τον εκδότη, σε άλλα όχι κ.λπ. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να υπάρχει **συνέπεια** στο σύστημα που κάθε φορά υιοθετείται.

Γι' αυτό και είναι **σκόπιμο, στις εργασίες σας, να επιλέξετε το σύστημα της Σκηνής που περιγράφηκε εδώ αναλυτικά, προσφέροντας ειδικές οδηγίες για όλες τις περιπτώσεις.**